

หลักฐานทางศาสนาฮินดูที่พบในชุมชนโบราณเวียงสระจังหวัดสุราษฎร์ธานี*

Hindu religious evidence found within Wiang Sa ancient settlement, Surat Thani province

สุขกมล วงศ์สุวรรณ**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการสำรวจและขุดค้นที่ชุมชนโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระและตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่ออธิบายถึงลักษณะความเชื่อทางศาสนาฮินดูของชุมชนโบราณเวียงสระ โดยมีการวิจัย 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 รวบรวมข้อมูลเอกสารและศึกษาข้อมูล ระยะที่ 2 สำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี ระยะที่ 3 วิเคราะห์และสรุปผล

ผลการวิจัยพบหลักฐานทางศาสนาฮินดูที่ชุมชนโบราณเวียงสระ 2 นิกาย คือ ไชยฆนิกาย (นับถือพระวิฆณุหรือพระนารายณ์เป็นเทพเจ้าสูงสุด) และไศวนิกาย (นับถือพระศิวะหรือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุด) หลักฐานที่พบส่วนใหญ่อยู่ภายในเมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ ประกอบด้วย พระวิฆณุ นูนสูงและลอยตัว ศิลปะปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 จำนวน 2 องค์ พระวิฆณุ ศิลปะโจฬะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 จำนวน 1 องค์ พระวฤกะไกรวะ (พระศิวะปางอุปัชฌายะ) ศิลปะโจฬะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 จำนวน 1 องค์ นอกจากนี้ยังพบฐานรูปเคารพซึ่งอาจทำขึ้นเนื่องในศาสนาฮินดูในเมืองโบราณเวียงสระ จำนวน 1 ชิ้น และนอกเมืองโบราณเวียงสระที่บริเวณวัดนาพอ ตำบลทุ่งหลวง จำนวน 1 ชิ้น และจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยในปี พ.ศ.2555 พบชิ้นส่วนพระหัตถ์ประติมากรรมจากซากโบราณสถานกลางเมืองโบราณเวียงสระ จำนวน 1 ชิ้น โดยชิ้นส่วนพระหัตถ์ที่พบสันนิษฐานว่าเป็นพระหัตถ์ข้างขวาของพระวิฆณุลอยตัว ศิลปะปัลลวะที่หักหายไป และซากโบราณสถานที่สุดพบกลางเมืองโบราณเวียงสระสันนิษฐานว่าเป็นศาลพระนารายณ์

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการนับถือศาสนาฮินดูทั้งสองนิกายที่ชุมชนโบราณเวียงสระ และยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาฮินดูในบริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระภายในชุมชนโบราณเวียงสระได้เป็นอย่างดี

* เนื้อหาส่วนใหญ่ของบทความนี้เรียบเรียงขึ้นจากวิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2555 เรื่อง “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณเวียงสระจังหวัดสุราษฎร์ธานีจากหลักฐานทางโบราณคดี” โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ผาสุก อินทราวุธ เป็นที่ปรึกษาหลัก และ ดร.อมรา ศรีสุชาติ เป็นที่ปรึกษาร่วม

** นักศึกษาระดับคุุณบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร มือถือ

Abstract

The purpose of the research is to study the archaeological evidence which found from the archaeological excavation and surveying at Wiang Sa ancient settlement, Surat Thani province, in order to describe Hindu religious characteristics of the ancient settlement. The research has consecutively three periods; 1) literature reviewing of written documents, 2) archaeological excavations and surveying, and 3) documents analysis and conclusion.

Hindu religious evidence found at Wiang Sa ancient settlement indicates two main sects of Hinduism which are; Vaishnavism (whom reveres Vishnu as the supreme god) and Shaivism (whom reveres Shiva as the supreme god). The evidences mostly found inside Wiang Sa town, Wiang Sa district, including two Vishnu sculptures in *Pallava* Art Style dating approximately 7th century, and another Vishnu sculpture in *Chola* Art Style dating approximately 11th century as well as the sculpture of Vatikabhairava in *Chola* Art Style dating approximately 11th century. In addition, two pedestals for statue which was supposedly produced for Hindu gods were also found in both inside and outside (at Wat Na Poh, Thung Luang district) of Wiang Sa town. From the excavation inside the town in 2012, the researcher also found a piece of sculptured hand at main religious monument, in which assuming that is the right hand of one of the 7th century Vishnu statues in *Pallava* Art Style. Furthermore, the main religious monument is also believed to be the Vishnu shrine for this ancient community.

From the archaeological evidence indicate that Wiang Sa ancient settlement preferably believes in both sects of Hinduism and the evidence also indicate cultural landscape development of Wiang Sa ancient settlement as well.

บทนำ

ชุมชนโบราณเวียงสระ ตั้งอยู่บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำตาปี ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดที่พบบรรยายกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตในเขตตำบลเวียงสระและตำบลทุ่งหลวง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภายในชุมชนมีแหล่งโบราณคดีสำคัญ คือ เมืองโบราณเวียงสระ ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลเวียงสระ ห่างจากแม่น้ำ ตาปี ประมาณ 1 กิโลเมตร ถึง 1.5 กิโลเมตร เมืองโบราณเวียงสระมีแผนผังเป็นรูปเกือบสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 386 ไร่ 3 งาน 38 ตารางวา¹ ลักษณะเป็นเมืองที่มีคูน้ำหรือคูเมือง 2 ชั้น โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติร่วมกับการขุดคุ้ยดินเพื่อใช้เป็นขอบเขตเมือง ภายในเมืองโบราณเวียงสระยังคงปรากฏซากโบราณสถานหลายแห่งและพบหลักฐานทางโบราณคดีเนื่องในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดูที่มีความสำคัญหลายชิ้น ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีนักวิชาการทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของชุมชนโบราณเวียงสระหลายท่านโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในเรื่องประติมานวิทยาและเรื่องลักษณะที่ตั้งของชุมชนที่อาจเป็นเมืองหลักในการใช้เส้นทางข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตก (อันดามัน) ไปยังฝั่งตะวันออก (อ่าวไทย)

¹ สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช, รายงานการขุดตรวจทางโบราณคดีคูเมืองโบราณเวียงสระ (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), 1.

ผู้วิจัยเห็นว่าหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ โดยเฉพาะประติมากรรมรูปเคารพในศาสนาหลายชิ้นมีความน่าสนใจโดยเฉพาะประติมากรรมในศาสนาฮินดูซึ่งพบทั้งไวษณพนิกายและไศวนิกายในบริเวณใกล้เคียงกัน จากลักษณะดังกล่าวนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการนับถือศาสนาและความเชื่อของคนโบราณที่ชุมชนโบราณเวียงสระได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีเพิ่มเติมเพื่อหาหลักฐานที่อาจเกี่ยวเนื่องในศาสนาฮินดูเพื่อนำข้อมูลที่ได้อธิบายเรื่องราวความเชื่อของชุมชนโบราณเวียงสระให้ชัดเจนขึ้น และเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

วิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการโดยใช้วิธีทางโบราณคดี ดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณเวียงสระในเรื่องที่ทำการศึกษา
 - 1.1. เอกสารทางประวัติศาสตร์
 - 1.2. เอกสารทางโบราณคดี การสำรวจและการขุดค้น
 - 1.3. งานค้นคว้าและข้อมูลใหม่
2. การสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดี
 - 2.2. สำรวจหลักฐานทางศาสนาที่พบในเขตชุมชนโบราณเวียงสระ
 - 2.2. ขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน 1 หลุม บริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระ
3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากหลักฐานเอกสาร การสำรวจ และขุดค้นทางโบราณคดี
4. สรุปผลการศึกษาวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า
5. นำเสนอผลงาน

ผลการวิจัย

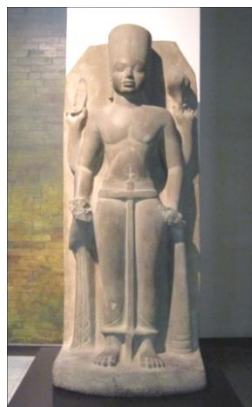
จากศึกษาข้อมูลเอกสาร การสำรวจ การขุดค้นทางโบราณคดีที่ผ่านมาและการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัย พบหลักฐานการนับถือศาสนาฮินดูในชุมชนโบราณเวียงสระที่เมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ ทั้ง 2 นิกาย คือ ไวษณพนิกาย (นับถือพระวิษณุหรือพระนารายณ์เป็นเทพเจ้าสูงสุด) และไศวนิกาย (นับถือพระศิวะหรือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุด) ในบริเวณต่างๆ ดังนี้

หลักฐานศาสนาฮินดูไวษณพนิกาย ประกอบด้วย

1. พระวิษณุหิน 4 กร นูนสูง ศิลปะปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 (ภาพที่ 1) สูง 131 เซนติเมตร ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร ตามบัญชีโบราณวัตถุศิลปวัตถุห้องจัดแสดงเทวรูปโบราณอาคารมหาสุรสิงหนาท พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร⁺ กล่าวว่า แต่เดิมประดิษฐานอยู่ที่เทวสถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระยาไชยวิชิต (เผือก) ได้ย้ายไปไว้ที่วัดพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ.2472 ได้ย้ายมาเก็บ

⁺ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, บัญชีโบราณวัตถุศิลปวัตถุห้องจัดแสดงเทวรูปโบราณ อาคารมหาสุรสิงหนาท. (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), 2.

รักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แต่ ลูเน็ต เดอ ลาจองกีเยร์ (Lunet de Lajonquière)⁺ กล่าวว่า พระวิษณุองค์นี้ย้ายไปจากศาลพระนารายณ์ชุมชนโบราณเวียงสระ มีลักษณะเป็นประติมากรรมสลักนูนสูงรูป พระวิษณุยืน พระหัตถ์ขวาล่างทรงถือก้อนดิน พระหัตถ์ซ้ายล่างทรงถือคทา พระหัตถ์ขวาบนทรงถือจักรและพระ หัตถ์ซ้ายบนทรงถือสังข์ ทรงสวมกิริฎมกุฎซึ่งผายออกด้านบนเล็กน้อย พระวรกายแสดงกายวิภาคตามธรรมชาติ พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเนตรเบิก ทรงพระภูษาโจงยาวกรอมข้อพระบาท ขมวดเป็นปมใต้พระนาภี และมีผ้า คาดพระโสณีตามแนวนอนผูกเป็นโบว์ทั้งชายไว้ด้านขวา

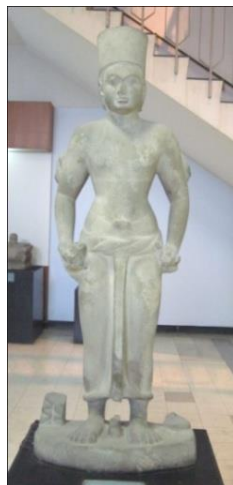

ภาพที่ 1 พระวิษณุหิน 4 กร นูนสูง ศิลปะปัลลวะ เมืองโบราณเวียงสระ

2. พระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 (ภาพที่ 2) สูง 148 เซนติเมตร ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร ตามบัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุห้องจัดแสดงเทวรูปโบราณอาคารมหาสุรสิงหนาท พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร⁵ กล่าวว่า ได้มาจาก เมืองโบราณเวียงสระ มีลักษณะเป็นประติมากรรมรูปพระวิษณุยืน พระหัตถ์ขวาล่างทรงถือก้อนดิน พระหัตถ์ ซ้ายล่างทรงถือคทาแนบพระองค์ พระหัตถ์บนทั้งสองข้างหักหายไป ทรงสวมกิริฎมกุฎ ซึ่งด้านบนผายออก ทรง พระภูษาโจงยาวกรอมข้อพระบาท ขมวดเป็นปมใต้พระนาภีและมีผ้าคาดพระโสณีตามแนวนอน พระเนตรเบิก แยมพระสรวล พระวรกายแสดงกล้ามเนื้อที่ใกล้เคียงกับธรรมชาติ พระนาภีที่แอ่นขึ้นและพระปฤษฎางค์ที่เว้าเข้า แสดงให้เห็นลมปราณของโยคี

⁺ พริยะ ไกรฤกษ์, “ประวัติศาสตร์ศิลปะในภาคใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 5 (กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529), 1993.

⁵ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, บัญชีโบราณวัตถุศิลปวัตถุห้องจัดแสดงเทวรูปโบราณ อาคารมหาสุรสิงหนาท, 1.

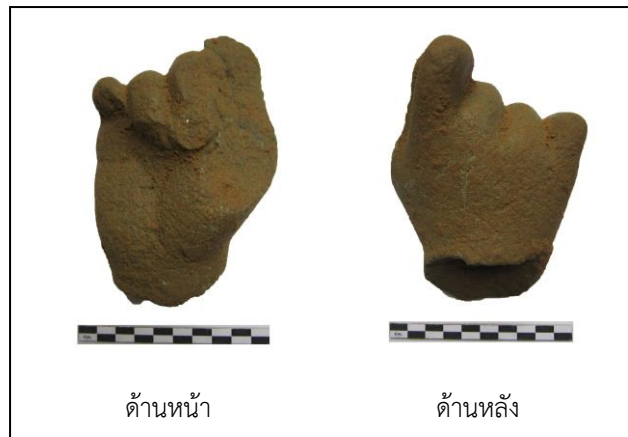
ภาพที่ 2 พระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปัลลวะ เมืองโบราณเวียงสระ

3. พระวิษณุหิน 4 กร ศิลปะโจฬะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 (ภาพที่ 3) สูง 53 เซนติเมตร ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร ตามข้อมูลระบุว่าพบบริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระที่ศาลพระนารายณ์ มีลักษณะเป็นประติมากรรมรูปพระวิษณุยืน พระวรกายค่อนข้างผอม พระโสณิเล็ก พระพักตร์ยาว พระเนตรมองต่ำ พระนาสิกโต พระโอษฐ์หนา พระหัตถ์ขวามือทรงถือสังข์ พระหัตถ์ซ้ายมือทรงถือจักรโดยวางไว้บนพระดัชนีและพระมัชฌิมาของ พระหัตถ์ และเชื่อมกับพระเศียร ด้วยแผ่นศิลา พระหัตถ์ขวาล่างทรงแสดงปางประทานอภัย พระหัตถ์ซ้ายล่างวางไว้ที่พระโสณิ ทรงพระภูษาโจงสั้นคาดรัดพระองค์ทับสวมกิริฎมกุฎทรงสูงสอบเข้า ด้านบนเป็นเครื่องประดับตกแต่งพระวรกายพร้อมกับคาดสายยัชโญปวีตทับสายอุทร

ภาพที่ 3 พระวิษณุหิน 4 กร นูนสูง ศิลปะโจฬะ เมืองโบราณเวียงสระ

4. ชิ้นส่วนพระหัตถ์หิน จำนวน 1 ชิ้น (ภาพที่ 4) กว้าง 8.5 เซนติเมตร ยาว 12.5 เซนติเมตร พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยเมื่อปี พ.ศ. 2555 บริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระ โดยขุดพบจากซากโบราณสถานที่สันนิษฐานว่าเป็นศาลพระนารายณ์ มีลักษณะเป็นชิ้นส่วนพระหัตถ์ข้างขวานี้ว่าพระหัตถ์บางส่วนหักหายไป พระหัตถ์อยู่ในท่าคล้ายถือสังข์ของซึ่งเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นถือจักร (จักรหักหายไป) จากลักษณะทางประติมากรรมวิทยา ดังกล่าวจึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นส่วนพระหัตถ์ของรูปเคารพซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าอาจเป็นพระหัตถ์ข้างขวามือที่หักหายไปของพระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12

ภาพที่ 4 ชิ้นส่วนพระหัตถ์ดินเผา พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยเมื่อปี พ.ศ.2555 บริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระที่ศาลพระนารายณ์

5. ชากโบราณสถานกลางเมืองโบราณเวียงสระ (ภาพที่ 5) พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยเมื่อปี พ.ศ.2555 ชากโบราณสถานที่ขุดพบกลางเมืองโบราณเวียงสระนี้สันนิษฐานว่าเป็นศาลพระนารายณ์ มีสภาพชำรุดค่อนข้างมากและพบร่องรอยการลักลอบขุดหลายแห่งซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ ดร.เอช.จี.ควอริทซ์ เวลส์ (Dr. H.G. Quaritch Wales) เมื่อครั้งที่เข้ามาสำรวจและขุดตรวจที่เมืองโบราณเวียงสระเมื่อ พ.ศ.2477^{**} ว่าภายในเมืองพบซากปรักหักพังตรงศูนย์กลางเมืองที่น่าจะเป็นศาลพระนารายณ์ ซึ่งพระภิกษุได้นำอิฐบริเวณนี้ไปซ่อมแซมวัดเวียงสระ รวมทั้งยังตรงกับคำบอกเล่าของชาวบ้านที่กล่าวว่าเคยมีการรื้ออิฐบริเวณนี้อีกหลายครั้งในสมัยต่อมา ผลจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยสามารถสันนิษฐานลักษณะเบื้องต้นได้ว่า เป็นโบราณสถานเป็นรูปสี่เหลี่ยมตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ ก่ออิฐ ไม่สอปูนสูงเพียง 3 ชั้น โบราณสถานหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเนื่องจากพบเศษอิฐปูเป็นลานคล้ายทางเข้าโบราณสถาน พื้นด้านล่างมีการเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับชั้นอิฐโดยมีชั้นทรายอัดหนาประมาณ 20-30 เซนติเมตร หลักฐานสำคัญที่พบในโบราณสถานแห่งนี้คือชิ้นส่วนพระหัตถ์ดินเผาที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ภาพที่ 5 ชากโบราณสถานกลางเมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ สันนิษฐานว่าเป็นศาลพระนารายณ์ พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยเมื่อปี พ.ศ.2555

^{**} H.G. Quaritch Wales, *A Newly-Explored Route of Ancient Indian Cultural Expansion*, (London: India Society, 1935), 16-19.

หลักฐานทางศาสนาฮินดูไศวนิกาย

1. พระวฏฏไกรวะ (พระศิวะปางอุปัชฌายะ) ศิลปะโจพะ (ภาพที่ 6) อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 สูง 51 เซนติเมตร ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร ตามข้อมูลระบุว่าพบบริเวณเมืองโบราณเวียงสระแต่ไม่มีการระบุสถานที่พบว่ายู่บริเวณใด มีลักษณะเป็นประติมากรรม รูปพระศิวะ ยืนเปลือยกาย มีสามตา มีเขี้ยว พระเกศาเป็นเปลวเพลิง สวมสร้อยคอลูกประคำยาวถึงหน้าแข้ง สวมสาย ยัชโญปวีตรูปนาครหรืองู มีสายกฏิสูตร (สายพันรอบเอว) สวมสร้อยคอ ตุ่มหู กำไลมือ กำไลเท้า พระหัตถ์ซ้ายล่าง ถือถ้วยหัวกะโหลก พระหัตถ์ซ้ายบนถือตรีศูล พระหัตถ์ขวาล่างถือบ่วงบาศ พระหัตถ์ขวามือถือทมรุ (กลองสอง หน้าเล็ก) มีสุนัขอยู่ด้านข้าง กล่าวได้ว่าเป็นประติมากรรมรูปพระวฏฏไกรวะเพียงองค์เดียวที่พบในประเทศไทยในขณะนี้

ภาพที่ 6 พระวฏฏไกรวะ (พระศิวะปางอุปัชฌายะ) ศิลปะโจพะ

สำหรับเรื่องสถานที่ประดิษฐานพระวฏฏไกรวะนั้น อมรา ศรีสุชาติ⁺⁺ ได้เสนอไว้ว่าโดยทั่วไปแล้ว รูปเคารพปางอุปัชฌายะไม่นิยมประดิษฐานไว้ในเมืองแต่จะสร้างเทวาลัยให้เฉพาะไว้นอกเมือง และต้องประดิษฐานไว้ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้นจึงจะไม่เป็นอันตรายต่อชุมชนและจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองและมีลูกหลานมากมาย ดังนั้นพระวฏฏไกรวะองค์ที่พบที่เวียงสระนี้จึงควรมีการศึกษาค้นคว้าเรื่องสถานที่ประดิษฐานต่อไป

2. เทพีอุ้มโอรส ดินเผา สูง 22 เซนติเมตร พบใกล้แหล่งใกล้เมืองโบราณเวียงสระแต่ไม่ทราบตำแหน่งที่ชัดเจน โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้)⁺⁺ ได้กำหนดอายุไว้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 โดยกล่าวว่า มีลักษณะใกล้เคียงกับประติมากรรมเทพีอุ้มโอรส (โสมสกันทะ) ที่พบจากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา สำหรับประติมากรรมชิ้นนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาจากภาพในรายงานการขุดค้นของโครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) แล้ว แต่ไม่สามารถศึกษารายละเอียดได้เนื่องจากภาพมีขนาดเล็กและไม่ชัดเจน

⁺⁺ อมรา ศรีสุชาติ, “รูปเปลือยของพระศิวะ: ปรัชญาและประติมานวิทยา,” *พิพิธภัณฑสาร* 4 (กรกฎาคม 2553), 7.

⁺⁺ เขมชาติ เทพไชย, รายงานการสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (กรุงเทพฯ : โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2527), 13.

อีกทั้งไม่มีข้อมูลเรื่องสถานที่เก็บรักษาในปัจจุบันจึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถศึกษาลักษณะทางประติมานวิทยาชัดเจนได้

นอกจากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้สำรวจพบฐานรูปเคารพหิน จำนวน 2 ชิ้น คือ ฐานรูปเคารพ ศิลปะเขมร อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 17-18 (ภาพที่ 7) กว้าง 45 เซนติเมตร ยาว 45 เซนติเมตร สูง 50 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย ด้านบนตรงกลางทำเป็นช่องรูปสี่เหลี่ยมสำหรับใส่เศียรรูปเคารพและด้านข้างทำเป็นรางน้ำมนต์ พบที่เมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ และฐานรูปเคารพหินรูปแปดเหลี่ยม อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 17-18 (ภาพที่ 8) ยาว 122 เซนติเมตร ด้านบนตรงกลางเจาะทะลุเป็นช่องรูปสี่เหลี่ยมสำหรับใส่เศียรรูปเคารพและด้านข้างทำเป็นรางน้ำมนต์ พบที่วัดนาพอ ตำบลทุ่งหลวง นอกเมืองโบราณเวียงสระ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่วัดคลองตาล ตำบลเวียงสระ ฐานรูปเคารพที่พบทั้ง 2 ชิ้นนี้อาจเป็นส่วนประกอบของประติมากรรมในศาสนาพุทธหรือศาสนาฮินดู

ภาพที่ 7 ฐานรูปเคารพ พบที่เมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ

ภาพที่ 8 รูปเคารพรูปแปดเหลี่ยม พบที่วัดนาพอ ตำบลทุ่งหลวง นอกเมืองโบราณเวียงสระ

สรุป

จากลักษณะและอายุสมัยของประติมากรรมที่พบข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบร่องหลักฐานการใช้พื้นที่ของกลุ่มคนโบราณที่นับถือศาสนาฮินดูทั้ง 2 นิกาย คือ ไชยพุกาญและไศวนิกาย โดยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ไชยพุกาญน่าจะได้รับความนิยมมากกว่า เนื่องจากพบประติมากรรมเนื่องในไชยพุกาญหลายชิ้นบริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระที่ศาลพระนารายณ์ ตำบลเวียงสระ ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14-15 ศาสนาพุทธมหายานได้รับการนับถืออย่างกว้างขวางในภาคใต้ ส่งผลให้ทำให้การนับถือศาสนาฮินดูที่บริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระซบเซาลงจึงไม่พบหลักฐานในศาสนาฮินดู

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพวกพหิมจากอินเดียใต้ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 16 จึงพบการกลับมาใช้พื้นที่ของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาฮินดูอีกครั้งที่บริเวณเมืองโบราณเวียงสระดังได้พบหลักฐานทางศาสนาฮินดูทั้งไวชนนิกายและไศวะนิกาย

สำหรับช่วงเวลาที่ได้พบหลักฐานในศาสนาฮินดูที่ชุมชนโบราณเวียงสระ อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นช่วงแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่ชุมชนโบราณต่างๆ ในภาคใต้ของประเทศไทยมีพัฒนาการด้านต่างๆ เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะมีการติดต่อค้าขายกับชาวอินเดียอย่างกว้างขวางจนก่อให้เกิดเมืองท่าสำคัญๆ หลายแห่ง โดยคนพื้นเมืองได้เลือกรับวัฒนธรรมของชาวอินเดียเข้ามาปรับใช้โดยเฉพาะในด้านศาสนาและความเชื่อดังพบหลักฐานทางศาสนากระจายอยู่ตามเมืองท่าต่างๆ ทางฝั่งตะวันออก (อ่าวไทย) และตะวันตก (อันดามัน) รวมทั้งได้พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการนับถือศาสนาฮินดูที่ชุมชนโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่อยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดินค่อนข้างมาก บริเวณที่พบหลักฐาน คือ เมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ โดยเฉพาะบริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระ พบร่องรอยของการนับถือศาสนาฮินดูไวชนนิกายดังปรากฏหลักฐานเป็นประติมากรรมรูปพระวิฆณุ นูนสูงและลอยตัว ศิลปะปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 จำนวน 2 องค์ และจากการขุดค้นทางโบราณคดีของผู้วิจัยในปี พ.ศ.2555 ที่บริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระ พบซากโบราณสถานก่ออิฐไม่สอปูนรูปสี่เหลี่ยมสันนิษฐานว่าเป็นศาลพระนารายณ์ รวมทั้งได้พบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ คือ ชิ้นส่วนพระหัตถ์หินช้างขาวของรูปเคารพซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระหัตถ์ช้างขาวบนที่หักหายไปของพระวิฆณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปัลลวะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 จากหลักฐานที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่บริเวณกลางเมืองโบราณเวียงสระของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาฮินดูไวชนนิกายได้เป็นอย่างดี อีกทั้งหลักฐานที่พบยังมีอายุใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกับประติมากรรมที่พบในแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงทั้งทางฝั่งตะวันออก (อ่าวไทย) และฝั่งตะวันตก (อันดามัน) ที่เจริญขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ตัวอย่างเช่น พระวิฆณุ 4 กร ศิลปะปัลลวะ จากแหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระวิฆณุ 4 กร ศิลปะปัลลวะ จากแหล่งโบราณคดีเขาพระเหิน อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เป็นต้น

ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในแหลมมลายูซึ่งอาจเกิดจากเหตุที่พระเจ้าราเชนทรโจฬะ (พ.ศ.1560-1568) แห่งอินเดียได้ส่งกองทัพเรือเข้ามาโจมตีดินแดนบนคาบสมุทรมลายูซึ่งสันนิษฐานว่ามีดินแดนในภาคใต้ของประเทศไทยรวมอยู่ด้วย เหตุการณ์นี้ส่งผลต่อการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพวกพหิมและการนำศิลปกรรมแบบโจฬะเข้ามาเผยแพร่เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังสอดคล้องสถานการณ์ทั่วไปในภาคใต้ในขณะนั้นที่พบหลักฐานทางโบราณคดีลดน้อยลงโดยเฉพาะรูปเคารพในศาสนาพุทธในขณะที่รูปเคารพในศาสนาฮินดูเพิ่มมากขึ้นและมีลักษณะที่แปลกใหม่มากขึ้น ดังได้พบหลักฐานในศาสนาฮินดูทั้งไวชนนิกายและไศวะนิกายที่ชุมชนโบราณเวียงสระบริเวณเมืองโบราณเวียงสระ คือ พระวิฆณุ ศิลปะโจฬะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 และพระวฤกษะไภรวะ (พระศิวะปางอุปัชวะ) ศิลปะโจฬะ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 สำหรับพระวฤกษะไภรวะ (พระศิวะปางอุปัชวะ) นอกจากจะมีลักษณะพิเศษทางประติมานวิทยาในการปรากฏกายเป็นรูปมนุษย์ของพระศิวะแล้วยังถือเป็นประติมากรรมเพียงชิ้นเดียวที่พบในประเทศไทยในขณะนี้ รวมทั้งประติมากรรมทั้ง 2 องค์ ที่เมืองโบราณเวียงสระยังมีอายุใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกับประติมากรรมที่พบในแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงทั้งทางฝั่งตะวันออก (อ่าวไทย) และฝั่งตะวันตก (อันดามัน) ที่เจริญขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน คือ พระสุริยเทพ ศิลปะโจฬะ จากแหล่งโบราณคดี วัดศาลาหึง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพระคเณศ ศิลปะโจฬะ จากแหล่งโบราณคดีทุ่งตึก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

นอกจากนั้นการพบฐานรูปเคารพ 2 ชิ้น ศิลปะเขมร ซึ่งเป็นส่วนประกอบของประติมากรรมในศาสนาพุทธหรือศาสนาฮินดูที่เมืองโบราณเวียงสระและนอกเมืองโบราณเวียงสระ อาจแสดงให้เห็นว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-18 ดินแดนในภาคใต้ของไทยอาจมีการติดต่อสัมพันธ์กับกัมพูชาและเริ่มปรากฏอิทธิพลศิลปะเขมรตามชุมชนโบราณต่างๆ รวมทั้งชุมชนโบราณเวียงสระด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาหลักฐานทางศาสนาฮินดูที่พบในชุมชนโบราณเวียงสระจังหวัดสุราษฎร์ธานีในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปในเรื่องการพบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาอธิบายลักษณะความเชื่อทางศาสนา ประติมานวิทยา และการใช้พื้นที่ของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาฮินดูที่พบในบริเวณเมืองโบราณเวียงสระตามลำดับเวลาเป็นหลัก ดังนั้นผู้วิจัยหวังว่าข้อมูลที่น่าเสนอในครั้งนี้อาจเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของชุมชนโบราณเวียงสระโดยเฉพาะด้านศาสนาและประติมานวิทยาในเชิงลึกต่อไปได้อีกแนวทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เขมชาติ เทพไชย.รายงานการสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอยะรัง

จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) กองโบราณคดี

กรมศิลปากร, 2527.

_____.“เวียงสระ: ชุมชนโบราณ.” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 8. กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529.

“ได้มาจากเวียงสระและเกาะสมุย.” ศิลปวัฒนธรรม 5, 5 (มีนาคม 2527) : 48-54.

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ.“การลำดับอายุสมัยประวัติศาสตร์วัฒนธรรมภาคใต้จากหลักฐานโบราณคดี.” เอกสาร

ประกอบการสัมมนาการวิจัยวัฒนธรรมภาคใต้ ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2532.

นงคราญ ศรีชาย. โบราณคดีศรีวิชัย มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน.

นครศรีธรรมราช: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช, 2543.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. “ตามพรลิงค์.”วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.

ผาสุข อินทราวุธ.“ พระศิวะ : ประติมากรรมที่พบในภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 6.

กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529.

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร. บัญชีโบราณวัตถุศิลปวัตถุห้องจัดแสดงเทวรูปโบราณอาคารมหาสุรสิงหนาท.
ม.ป.ท.,ม.ป.ป.

พิริยะ ไกรฤกษ์.“พระวิชณุ: ประติมากรรมที่พบในภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 6.

กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529.

ศิลปชัย ชื่นประเสริฐ. “เวียงสระ.” เมืองโบราณ 10, 1 (มกราคม-มีนาคม 2527) : 42-52.

สำนักงานศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช. รายงานการขุดตรวจทางโบราณคดีคูเมืองโบราณเวียงสระ. ม.ป.ท.,ม.ป.ป.

อมรา ศรีสุชาติ.“รูปเปลือยของพระศิวะ: ปรัชญาและประติมานวิทยา.” พิพิธภัณฑสาร 4 (กรกฎาคม 2553) : 6.

ภาษาต่างประเทศ

Boisselier, Jean. The Heritage of Thai Sculpture. New York : Weatherhill, 1975.

Wales, H.G. Quaritch. Towards Angkor in the footsteps of the Indian invaders. London : Toronto
Bombay Sydney, 1937.

_____. The Making of Greater India. 3rd ed. London : Bernard Quaritch, 1974.

_____. A Newly-Explored Route of Ancient Indian Cultural Expansion. London : India Society,
1935.